

GLAGOLJSKE ISPRAVE IZ KOSTANJICE S POČETKA XVII. STOLJEĆA

Dražen VLAHOV
Državni arhiv u Pazinu
Pazin, V. Nazora 3

UDK 003.349 (497.5-2 Kostanjica) »1607/1613«

Stručni rad
Primljeno 6. veljače 1995.

U ovom prilogu autor objavljuje četiri oporuke pisane glagoljicom, koje su nastale početkom XVII. st., točnije u razdoblju 1607.-1613. godine. Zapisao ih je glagoljaš pre Jakov Kaligarić iz Kostanjice.

U uvodnom dijelu napominje da se dokumenti nalaze u Povijesnom arhivu u Pazinu u fondu Feudalna jurisdikcija Završje (Piemont) i da imaju pravnu narav tzv. usmenih oporuka.

Zatim daje kraću analizu strukture i sadržaja isprava, objašnjava način na koji je izvršio prijepis iz glagoljskog na latiničko pismo i donosi svoja zapažanja o grafijskim karakteristikama glagoljskih rukopisa.

Na kraju donosi transliterirani tekst isprava kojemu prilaže i reprodukcije izvornika.

Glagoljski rukopisi koje ovdje objavljujemo nalaze se u fondu *Feudalne jurisdikcije Završja (Piemonte)* pohranjenom u Povijesnom arhivu u Pazinu. Nastali su početkom XVII. st. u vremenskom razdoblju 1607.-1613. Osim hrvatskog teksta, pisanog glagoljicom, sačuvani su i prijevodi na talijanski jezik. S obzirom da nas ovom zgodom zanimaju isključivo glagoljski rukopisi, nismo ulazili u usporedbu glagoljskih izvornika i njihovih talijanskih prijevoda koji su nastali u kancelariji Feudalne jurisdikcije u Završju.

Isprave nemaju, ako se izuzme činjenica da su pisane glagoljicom, neko veliko povijesno značenje, međutim mogu veoma dobro poslužiti pri izučavanju zavičajne povijesti, u prvom redu narodnog života u Kostanjici na početku XVII. st. Kod pripremanja za objelodanjivanje isprava polazili smo prvenstveno sa stajališta da je svaka glagoljska isprava svojevrсна kulturna dragocjenost, te da ćemo njihovim publiciranjem pridonijeti potpunijoj evidenciji glagoljske kulturne baštine u Istri, pogotovo ako je točno naše saznanje da dosad nisu evidentirani ni publicirani glagoljski zapisi iz Kostanjice, pa bi ovo u neku ruku bili prvijenci iz tog mjesta.

STRUKTURA I SADRŽAJ ISPRAVA

Isprave imaju pravnu narav tzv. usmene oporuke, kod kojih oporučitelj ili oporučiteljica izjavljuju svoju posljednju volju o raspodjeli svoje imovine u prisutnosti pravnovaljanih svjedoka i pisara, zapisivača, koji je o toj usmenoj oporučiteljevoj izjavi sastavljao ispravu, odnosno oporuku onako *kako reče* ili *kako slišah iz ust* oporučitelja.

U unutrašnjem ustrojstvu oporuka nalazimo: dataciju, mjesto sastavljanja oporuke, ime oporučitelja ili oporučiteljice, običajne uvodne formule o prolaznosti života i o potrebi pravnog uređenja svoje imovine, imena svjedoka (*priča*), zatim bitni i najvažniji dio oporuke o raspodjeli imovine i uvjetima raspoložbe, imenovanje nasljednika (*redi*) i oporučnih povjerenika (*komensara*) izvršitelja oporuke, završne formule o valjanosti oporuke i na kraju ime zapisivača, župnika (*kurata*) koji je oporuku sastavio.

Broj svjedoka koji se javljaju uz zapisivača, popa glagoljaša, varira od dva do pet.

Oporuke, dakle, imaju sve bitne dijelove isprava. U ispravi označenoj brojem 3, u uvodnom dijelu nedostaje samo naznaka mjesta gdje je nastala, međutim iz završnih odredaba vidi se da je i ona nastala u Kostanjici.

U oporukama, kao predmeti raspoložbe pojavljuju se: kuće, vrtovi, vinogradi, *paštan*, *bakon sinožeti*, blago, *babinjak*, razna roba, vino, ulje i dr. Osim pojedinačnog navođenja govori se i o *gibućem* i *negibućem* dobru (pokretnoj i nepokretnoj imovini), kao predmetu raspoložbe.

Raspoložbe su se vršile u korist članova obitelji: muža odnosno žene, djece, ostalih srodnika, te župnika i drugih osoba.

Raspoložbama se stavlja i uvjet kao npr:

- *da ima moe telu bit pokopano u Brtufi S. Petra u grobih moga gospodara više imenovana s vsimi onimi ordini ki se pristoe jenimu kristijanu;*¹

- *reštu sve pušćam moi ženi ne ženvši se do semerti.*²

Dijelovi raspoložbe koji se ostavljaju župniku uvjetovani su *kantanjem* misa:

- *Pušćam oficie vele i male i maše Svete Marie i Svetiga Grg(u)ra da mi se reko za moju dušu od plovana Kostanskiga pre Ėkova Kaligarića.*³

Oporuke završavaju formulama o osiguranju valjanosti i naznakom imena zapisivača oporuke:

- *I ê pre Ėkomu Kaligarić budući va tu vrime pluvan u Kustanici pisah kako više ni veće ni mane ne pridah ni umankah ma pravu i čistu kuliku i slišah iz ust više rečenuga i pret rečenimi sviduki.*⁴

Sve isprave zapisao je pre Jakov Kaligarić kurat (župnik, plovani) u Kostanjici. Kao sudionici u pravnom postupku u ispravama se navode: Fumija Piškovića, Matija Borković, Martin Tranpuš, Luka Krivušija, Mareta Piškovića, Matija Buretić, Marina (Martina) Trampuš, Matija Petrečić, Matija (Mateta) Petrečić, Anton Vintura,

1 Vidi ispravu br. 2.

2 Vidi ispravu br. 3.

3 Vidi ispravu br. 4.

4 Vidi ispravu br. 3.

Pijer Kastana, Tonka, Mareta i Ivan Petrečić, Gržun (Grugoriju) Pučera, Šimun Perčić, Mate Petričić, Mihel Fakin, Luka Krivošija, Mareta i Mateta Pučer, Šimon Pajer, Jivan Borković i Zvane Jugovac. Od lokaliteta spominju se: *Brtof Svetog Petra, Kostanica (Kostana, Kustanica), Dazanje Završko, Draga, Brigi, Brist, Bova*. Ako tome dodamo riječi kao što su npr: *kunšiderajuć, stanovita, zvulenimi, zmožastvu, umankah, pridah, vervanimi, babinak, namočno, parte, ordini, govemad, gibuće i negibuće, duna i maduna, redi, priče, svedoki, kumesari* - onda nema sumnje da su isprave koje ovdje donosimo zanimljivi dokumenti koji nam dopunjuju sliku o narodnom životu u Kostanjici na početku XVII. st.

O TRANSLITERACIJI ISPRAVA

Prije nego pristupimo samoj transliteraciji potrebno je nešto reći o načinu na koji smo izvršili latinički prijepis i o grafijskim osobinama dokumenta.

Kod transliteracije prenosili smo red za red i slovo za slovo kako bismo osigurali što vjerniju reprodukciju rukopisa. Pri tome nije bilo gotovo nikakvih poteškoća. Slovo »đerv« (ДѢ) nalazimo samo u funkciji glasa »j« pa ga tako i prenosimo. Glagoljsko slovo »jat« (ЈА) prenosimo sa znakom »ê«, odnosno »Ě«, dok glagoljsko »ju« prenosimo kao **masno** »Ju« i tako ga grafički razlikujemo od glagoljskog skupa »ju« (ЈУ). Glagoljsko slovo »šta« (ШТА) reproduciramo kao »ć«, osim kada ga nalazimo u značenju »šč« i tada ga pišemo **masno** »Šć« da bi ga grafijski razlikovali od glagoljskog skupa »šč« (ШШ).

Tako smo postupili i kod brojnih vrijednosti s tim što smo u zagradi, radi lakšeg čitanja dodali i vrijednost iskazanu arapskim brojevima. Glagoljsko slovo »iže« (ИЖЕ) nalazimo samo u brojnoj vrijednosti (10) i bilježimo ga kao »Ī«. Isti je slučaj s glagoljskim slovom »dzelo« (ДЗЕЛО), kojega nalazimo u funkciji broja »8« i prenosimo ga kao »3«.

Skraćenice su u zapisima uobičajene (*Gnu, Gn, Boe, Bženi, S* i sl.) i označene »titlom«. U prijepisu ih razrješavamo dopunom u obloj zagradi () kao npr. G(ospodi)nu. Tako smo postupili i u slučajevima kada smo u pojedinim riječima, radi lakšeg čitanja, umetnuli jedno ili više slova, bez obzira da li ih je i zapisivač tako izgovarao.

Ligature u tekstu nismo posebno naznačavali. Najčešće su one na »o«, »u« i »r«. Slovo »i« nalazimo u »uspravnom« (И) i »ležećem - kurzivnom« obliku (Ѣ), dok »u« nalazimo samo u »pojednostavljenom - kurzivnom« obliku (Ѧ) i nismo ih posebno naznačili.

Brojne vrijednosti također su označene »titlom« i točkom ispred i iza odgovarajućeg znaka. U brojnom sustavu u glagoljici veće brojne vrijednosti pišu se uvijek ispred manjih brojnih vrijednosti tj. tisućice ispred stotica, stotice ispred desetica a desetice ispred jedinica. Izuzetak čine dvoznamenkasti brojevi od kojih je jedna znamenka »iže« (Ī = 10) gdje se jedinica gotovo u pravilu piše ispred desetice, što je slučaj i u našim ispravama.

Sve isprave pisane su glagoljskim kurzivom i nemaju nekih grafijskih karakteristika, na koje bi trebalo upozoriti.

Za pismo Jakova Kaligarića možemo kazati da je dosta slobodan i razvijen glagoljski kurziv s blagim nagibom slova udesno s namjerom da se uvijek kada je to

moгуće međusobno povežu, te obiluje brojnim raznovrsnim ligaturama, što se može vidjeti na priloženim reprodukcijama.

*

U glagoljskim tekstovima ne postoji dosljedan sustav pisanja velikih slova, pa smo kod transliteracije postupili tako da smo veliko slovo pisali uvijek na početku teksta, iza točke, kod osobnih imena i prezimena, naziva božanstva, mjesta i imena lokaliteta.

Što se tiče interpukcije koju pisar slobodno i nesustavno upotrebljava, mjestimice smo radi lakšeg čitanja stavili točku, točku-zarez, odnosno zarez. Na kraju retka, kada se dio riječi prenosi u novi redak, stavili smo crticu (-) kao znak rastavljanja.

Tekst koji nismo uspjeli u potpunosti pročitati zbog razlivenne tinte označili smo točkicama (...).

Naknadno dopisani tekst koji se nalazi iznad, odnosno ispod odgovarajućeg teksta označili smo uglatim zagrada[m]. Prvobitno napisani i precrtani tekst dopisali smo u obloj zagradi, kurzivom.

Napominjemo da nismo posebno bilježili palatalni izgovor »n« i »l« (nj, lj) jer se radi o transliteraciji a ne transkripciji teksta.

Isprave smo označili tekućim rednim brojem i donosimo ih kronološkim redom. Ispred svakog dokumenta donosimo kratak regist i pišemo ga velikim slovima da bi se razlikovao od teksta isprave. Izvorni nazivi dokumenata pisani su masnim slovima. U izvornicima oni se nalaze zapisani *tergo*, dok ih mi, radi preglednosti donosimo na početku isprave.

TRANSLITERACIJA ISPRAVA

1. OPORUKA MATIJE PETREČIČKE KOJU JE ZAPISAO PRE JAKOV KALI GARIĆ, KURAT U KOSTANJICI 5. RUJNA 1607.

Taštament Matie Petrečičke⁵

V ime Božie, amen. Let rois(t)va ego .Č.H.Ž. (= 1607) miseca

septembra na .D. (= 5) dan v Kostani u dažan**Ju** Završkom

u hiši moi i mojiga muža Matie Petrečiča ê

Matija [Mateta] više imenovana gospodina bodući namoćna životom

a zdrava pamet**Ju** na moei posteli i poznavab**Ju**ć

da niena rič ni veće stanovita kako est semert i

zato se odlučih pisat moi naizadni taštamenen (!)

pret pričami počtovanimi muži i veruvanimi i moleni

od mene rečene Matie više imenovane na to moe odlu-

⁵ Akta kancelarije Završje, 37-A-78. Isprava je pisana na presavijenom listu papira (arak papir) vel. 42x31 cm koji je naknadno uvezan u knjigu. Označena je s f. 187 i f. 260 (200, 274). Tekst isprave nalazi se na f. 187r (200), a naslov na f. 260v (274).

čene da budo svedoki a to prvi Anton Vintura .B. (= 2)
Pjiru Kaštana. Naiprie preporučam G(ospodi)n(u) Bog(u) dušu
i Blaženi Dev(i)ci Marii i vsemu Dvoru nebeskomu a te-
lu sveti materi zemli i da ima moe telu bit
pokopano u Britofi S(vetoga) Petra u grubih moga gospodara
više imenovana s vsimi onimi ordini ki se pristoe
jenimu krstiênu; pritom pušćam prvi dan da mi se
reku .V. (= 3) maše, na sedmi dan četiti pritom pušćam
maše S(vetog) Grgura da mi se reku za (mo)Ju dušu; pritom pu-
šćam moemu sinu Jivanu hišu z vrti i babinak u ime
Božie; pritom pušćam moi kćeri Tonki .A. (= 1) čebr vina za
kontet pritom pušćam sve moe gibuče i negibuče
moii hćeri Mareti i moim sinom da parte meJu
subom ma da priloži êdne ča se naide da se jimel
(I)
Ê pre Êkov Kaligarić buduć va to vrime kurato
u Kostani /za/ zapisah kako više ni mane ni više
ne umankah ni pridah ma pravo i čisto i pret
rečenimi svidoci kako više.

2. OPORUKA FUMIJE PIŠKOVICE KOJU JE ZAPISAO PRE JAKOV KALIGARIĆ, KURAT U KOSTANJICI 5. LISTOPADA 1607.

Taštament Fumie Piškovice⁶

Va ime Bo(ži)e, amen. Let rojeniê ego .Č.H.Ž. (= 1607) miseca otu-
bra na .D. (= 5) dan u Kostanici u dažanJu Završkom budući
ê Fumiê Piškovica namočna životom ma zdrava pamedJu
na moei posteli ležeć konšederaJuć da ni ena rič ni ve-
će stanovita kako e smart i odlučih pisad moi
najzadni taštament pret pričami poštovanimi mu-
ži i veruvanimi i zvulenimi od mene rečene više ime-
novane, [prvi] MatiJu Borković, drugi (*Martin Tranpbuš*) Luka Krivušiê pred ki-
mi
preporučam naiprie G(ospodi)nu Bogu moJu dušu i B(la)ženi Devi Mariji
i vsemu Dv(o)ru nebeskomu a moe telo Sveti materi zemli
i da moe telo ima bit pokopano u Britufi S(vetoga) Petra u gr-
obih moga gospodara sa vsimi onimi ordini ke se pristu-

⁶ Akta kancelarije Završje, 37-A-78. Isprava je pisana na presavijenom listu papira (arak papira) vel. 42x30,5 cm koji je naknadno uvezan u knjigu. Označena je s f. 184 i f. 261 (197, 275). Tekst isprave nalazi se na f. 184r (197), a naslov na f. 261v (275).

e jenemu krstiênu; pritom pušćam dvoji ofici da mi se reče za mo**Ju** dušu; pritom pušćam maše S(vetog) Grgura i svete Marie da mi se reku za mo**Ju** dušu; pritom pušćam prvi dan kada preminim (!) da mi se reku .V. (= 3) maše za mo**Ju** dušu na sedmi .G. (= 4) na kvarnar .V. (3); pritom pušćam na vsako letu da se shrani .G. (= 4) librice uliê i da se da u ime Božje kada bodo prišla vi-liê znesenê Blažene Deve Marie; pritom pušćam da moi sin mlai se ima governad is svega blaga; pritom pušćam moi kćeri Mareti robe kuliku bude zmožastvu; pritom pušćam sve moe gibuče i negibuče moim sirutam da parte me**Ju** sobom.

Komesare pušćam svrh toga moga odlučênê Mati**Ju** Burkutića (*Petrečić*) i Marina Trampuša da oni ima**Ju** branit moe sirote od vsake nepravice.

I ê pre Êkov Kalegarić boduč va to vrime kuratu u Kostani zapisah kako više ni mane ni veće ne umankah ni pridah ma pravu i čistu i pret rečenimi svedoki kako više.

3. OPORUKA GRŽUNA (GRUGORIJA) PUČERA KOJU JE ZAPISAO PRE JAKOV KALIGARIĆ, KURAT U KOSTANJICI 3. LIPNJA 1612.

Taštament Gržuna Pučera⁷

.Č.H.B.Ī. (= 1612)

Miseca žuna na .V. (= 3) dni budući ê Grugori**Ju** Pučer namočan životom ma zdrav pameti**Ju** konšidira**Ju**ć da niedna stvar ni veće stanuvita kako est sem-art i zato se odlučih pisat moi naizadni taštament pret pričami poštovanimi muži i viruvanimi prvi Mati**Ju** Borković, drugi Šimun Pertić treti Mate Petrčić i Mihel Fakin, Luka Krivošîê pret kimi preporačam najpriê mo**Ju** dušu G(ospodi)n(u) Bogu i Blaženi Devi Marii i svimu (!) dvoru nebeskomu a telu sveti materi zemli i da moe tilu bude pokopano u Britufi [S(vetoga) Petra] sa svimi onimi ordiniki se pristue enomu krstiênu; pritom pušćam oficie male i vele da mi se reku za mo**Ju** dušu; pritom

⁷ Akta kancelarije Završje, 37-A-77, f. 81. Isprava je pisana na papiru vel. 22x31 cm. Oštećena je na rubovima. Tekst isprave nalazi se na f. 81r, a naslov na f. 81v.

Handwritten text in Glagolitic script, likely a church record or legal document. The text is densely packed and spans most of the page. It begins with a large initial 'G' and contains several lines of text, some of which are written in a larger, bolder hand, possibly indicating important sections or headings. The script is characteristic of the Glagolitic alphabet used in the Balkans and parts of Central Europe.

Oporuka Gržuna (Grugorija) Pučera

pušćam prvi dan .B. (= 2) maše na sedmi .E. (= 6) i limožine kuliku /de/ bude z mužastvu za mo**Ju** dušu. Pušćam moji ženi da e ona duna i maduna od sviga do ne smarti; po ne semarti pušćam u Dragi vinograd moji kćeri Maretu. Pušćam Maretu moji unučici paštan u Brigi ki kofina is braiskim revtu (!). Sve moe gibuče i nagibuče ča se nahodi pušćam momu sinu Matetu da est on moi redi i komesar po semarti moe žene kako više. I pručaê I ê pre Êkomo Kaligarić budući va tu vrimo pluvan u Kostanici pisah kako više ni veće ni mane ne pridah ni umankah ma pravu i čistu kuliku i slišah iz ust više rečenuga i pret rečenimi sviduki.

4. OPORUKA ŠIMONA PAJERA KOJU JE ZAPISAO PRE JAKOV KALIGARIĆ, KURAT U KOSTANJICI 18. KOLOVOZA 1613.

Ê p(re)⁸ Êkov Kaligarić pisah⁹

V ime Božie, amen. Let roistva ego .Č.H.V.Ī. (= 1613) miseca agošta na .3.Ī. (= 18) dan bodući ê Šimon Pajer u hiši moe tašće u Kostanici ležeć namoćan životom ma zdrav pameti**Ju** konšidira**Ju**ć i pensa**Ju**ć da ni ena stvar ni veće sigura kako est semart i zato se odlučih pisad moi naizadni taštament pret pričami pošvanimi i muži viruvanimi i moleni od mene više imenovana na to moe odlučenje a to prvi Mati**Ju** Borković, Jivan Borković i Zvane **Jugovac** pret kimi preporučam pervu dušu Gospodinu Bogu i Blaženi Devi Mariji i svemu dvoru nebeskomu, a telo sveti materi zemli. Pušćam oficie vele i male i maše Svete Marie i Svetiga Grg(u)ra da mi se reko za mo**Ju** dušu od plovana Kostanskiga pre Êkova Kaligarića

8 Slovo »p« je latinično.

9 Akta kancelarije Završje, 37-A-77, f. 85; papir vel 21x31 cm, oštećen na rubovima; tekst se nalazi na f. 85r i dobro je sačuvan.

[Glagolitic title]

[Main body of Glagolitic text, consisting of approximately 25 lines of dense script.]

[Vertical marginal note in Latin script:]
Gnesari, marcia bergani et antonio parrinari

[Latin text at the bottom of the page:]
vbi i naximbre. ibi in quocumque cli natio bergani? et
vbi con tenet et
antonio bergani i sopra clito orlino et clito dardis et
et inam bergani il mio primo testamento biancho chei pelli
chi pelli cliti obu dardis anio. subdico vobis
et sui religio et abe siano cliti in cruce

Oporuka Šimona Pajera

[Prvi dan 3 mese i sedmi 3 ...]¹⁰

Pušćam momu bratu .A. (= 1) bakon sinožeti
poli Bove i jedan drugi poli Brist.

Reštu sve pušćam moi ženi ne ženvši se
do semerti, po ne semerti pušćam moim otrokom
pomankavuši jedan da gre drugomu, pomankavši
moii rečeni otroci pušćam moim blišnim.

*Comesari Matio Burgari et Antonio Mauretić.*¹¹

SUMMARY

GLAGOLITIC DOCUMENTS OF THE 17TH CENTURY FROM KOSTANJICA

In this paper the Author publishes four wills written in the Glagolitic script, which date from the beginning of the 17th century, more precisely between 1607 and 1613. They were written by the reverend Jakov Kaligarić from Kostanjica.

In the introduction the Author remarks that the documents are today in the Historical Archive in Pazin, in the collection »Feudal jurisdiction Završje (Piemont)« and that they have the legal character of so-called oral wills.

Then he presents a short analysis of the structure and contents of the documents, he explains the method employed in transliteration from Glagolitic to Latin characters, and then gives his remarks regarding the graphic traits of Glagolitic manuscripts.

At the end he presents the transliterated text of the documents, with facsimile reproductions of the original.

RIASSUNTO

GLI ATTI GLAGOLITICI DI KOSTANJICA DALL'INIZIO DEL XVII SECOLO

Nel presente articolo l'autore pubblica quattro testamenti glagolitici dell'inizio del XVII secolo, più precisamente del periodo 1607-1613, scritti da pre Jakov Kaligarić di Kostanjica.

Nella parte introduttiva l'autore ribadisce che i documenti sono conservati nell'Archivio storico di Pazin, nel fondo »Giurisdizione feudale - Piemonte« e che hanno il carattere giuridico dei cosiddetti testamenti verbali. In seguito presenta una breve analisi della struttura e del contenuto degli atti, spiega il modo in cui ha eseguito la traslitterazione in caratteri latini ed espone le proprie osservazioni relative alle caratteristiche grafiche dei manoscritti.

Alla fine l'autore riporta il testo glagolitico degli atti allegandone la riproduzione dell'originale.

¹⁰ Kurzivni tekst u izvorniku je dopisan latinicom.

¹¹ Comesari Matio Borgari et Antonio Mauretić - dopisano latinicom na lijevoj margini.